

Landskapsregeringens verksamhetsplan 2020 med närmare inriktning på arbetsmarknadspolitiken i landskapet

Inledning

Långsiktigt hållbar arbetsmarknadspolitik

Huvuduppgiften för landskapets arbetsmarknadspolitiska verksamhet är att effektivt och ändamålsenligt sammanföra den som söker arbete med den som söker arbetskraft, att främja sysselsättning och kompetensutveckling, att främja en regionalt balanserad utveckling av arbetsmarknaden, att verka för kvinnors och mäns rätt till arbete på lika villkor, att motverka diskriminering på arbetsmarknaden, att underlätta för personer med svag ställning på arbetsmarknaden att få arbete och förhindra utslagning från arbetsmarknaden samt att motverka långa tider utan reguljärt arbete.

För att uppnå och bibehålla en hög och jämn sysselsättning, som tryggar utkomsten för landskapets befolkning och som grundar sig på ett fritt val av arbetsplats samt på utförande av ett meningsfullt arbete, kommer landskapsregeringen att genom allmänna ekonomisk-politiska, näringspolitiska och utbildningspolitiska åtgärder samt andra åtgärder som inverkar på sysselsättningen sträva till att påverka efterfrågan på arbetskraft.

Landskapsregeringen strävar till, genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, att främja efterfrågan och utbudet av arbetskraft i syfte att bekämpa arbetslöshet eller brist på arbetskraft.

Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) bidrar till att nå Utvecklings- och hållbarhetsagendans strategiska utvecklingsmål 1 *"Välmående människor vars inneboende resurser växer"*, utvecklingsmål 2 *"Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället"* samt utvecklingsmål 5 *"Attraktionskraft för boende, besökare och företag"*.

Investeringars betydelse för konjunkturen och sysselsättningen

Landskapet, kommunerna och kommunalförbunden ska se till att av dem finansierade investeringar tidsbestäms så att konjunkturväxlingar utjämnas.

Då lån, understöd och räntestöd av landskapets medel beviljas för investeringar ska sysselsättningsfrämjande aspekter beaktas.

Arbetsmarknadsservice

För att förverkliga arbetsmarknadspolitiken och främja en organiserad och effektiv arbetsmarknad tillhandahåller landskapet arbetsmarknadsservice.

Arbetsmarknadsservicen består av arbetsförmedling, sysselsättningsfrämjande utbildning, vägledning, information, särskild service för personer med nedsatt arbetsförmåga, stödriktade åtgärder och andra sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Förvaltningen av den arbetsmarknadspolitiska verksamheten handhas av landskapsregeringen och AMS.

Utvärderingen av AMS

Utvärderingen av AMS slutförs under året och på basis av resultatet görs förändringar med syfte att öka service till olika kundgrupper och företag.

Trendbrott, arbetslösheten 2019, fokus och lagstiftning

Trendbrott

Sedan år 2014 har arbetslösheten minskat varje år, dock så att för männen blev arbetslösheten 2019 kvar på 4,0 %. Enligt den senaste arbetsmarknadsbarometern (ÅSUB Rapport 2019:5) ser utvecklingen på arbetsmarknaden fram till våren 2020 ut att präglas av en viss negativ volymtillväxt och ett rekryteringsbehov som hålls relativt högt. Ett fortsatt högt antal pensioneringar tillsammans med varierande tillväxtförväntningar inom näringslivet håller rekryteringsförväntningarna uppe trots den fortsatta minskningen i volymen.

Arbetslösheten under 2019

Arbetslösheten har minskat något under år 2019 för kvinnornas del emedan för männens del ligger den kvar på samma nivå som 2018. Männen (4,0 %) har fortfarande högre arbetslöshetstal än kvinnorna (3,0 %). Antalet arbetslösa arbetsökande var under 2019 i genomsnitt 531 personer (532, 2018). Ungdomsarbetslösheten (under 25 år) har minskat från 7,2 % 2014 till 5,6 % 2015, till 5,3 % 2016, till 4,5 % 2017 medan den stigit under 2018 till 4,9 % och nu 2019 till 5,4 %. De unga männens arbetslöshetstal ökade 2019 med 0,7 procentenheter till 6,8 % och de unga kvinnornas arbetslöshetstal ökade med 0,2 procentenheter till 3,9 %.

Fokus på långtidsarbetslöshet

Långtidsarbetslöshet kan mätas på olika sätt i olika sammanhang. Oberoende av vilken gräns man sätter för vad som ska betraktas som lång tid, har antalet långtidsarbetslösa ökat under 2010-talet. Under åren 2000 - 2009 låg antalet mellan 48 - 69 för gruppen med en sammanhängande arbetslöshetstid om 6 månader eller mer och antalet har ökat från 102 personer år 2010 till 178 år 2019. Sedan år 2014 har antalet legat kvar på en historiskt högre nivå. Ökningen av antalet långtidsarbetslösa och tendensen att antalet blir kvar på en hög nivå även om arbetslösheten generellt minskar ger anledning till särskild uppmärksamhet och behovet av insatser för att förbättra situationen har hög prioritet. En av AMS målsättningar år 2020 är att förebygga och motverka långtidsarbetslöshet.

Fokus på matchning

I matchningen mellan arbetssökande och tillgängliga platser finns fortsättningsvis en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken och AMS. Utgångspunkten är att arbetsmarknadsservicen i första hand ska främja sysselsättningen på den öppna arbetsmarknaden eller med hjälp av kompetenshöjande utbildning så att möjligheten att få arbete underlättas. För många arbetslösa arbetssökande krävs omfattande och långvariga insatser för att de ska bli anställningsbara på den öppna arbetsmarknaden. Detta gäller särskilt personer utan yrkesutbildning och nya ålänningar med bristande kunskaper i svenska.

Fokus på de som har behov av service av andra instanser

Antalet arbetssökande som lyft maximal sjukdagpenning och fortfarande är sjukskrivna är högt. Även antalet arbetssökande som står utanför arbetsmarknaden är högt. Många av dessa arbetssökande behöver även service från andra, som till exempel den kommunala socialvården och Ålands hälso- och sjukvård. För att

dessa personer så fort som möjligt ska komma tillbaka till arbetslivet eller få en annan bra individuell lösning bör AMS fokusera på samverkan och samarbete med andra instanser. AMS bör under 2020 inleda diskussioner med Ålands Om-
sorgsförbud k.f. om den samverkan och det samarbete som ska verkställas under 2021 i samband med att förbundet inleder förverkligandet av kommunernas soci-
altjänst.

Lagstiftning - översyn av den arbetsmarknadspolitiska lagstiftningen

Det finns ett behov av att kontinuerligt följa upp och uppdatera den lagstiftning som hör samman med arbetsmarknadspolitiken. T.ex. ändringar i rikslagen om utkomstskydd för arbetslösa, som ska tillämpas även på Åland enligt landskaps-
lag, kräver uppmärksamhet. Under året avser landskapsregeringen tillsätta en ar-
betsgrupp för att se över landskapslagen (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk
verksamhet.

Målsättningar

AMS målsättningar 2020 som hör samman med arbetsmarknadspolitiken är att

- minst 50 personer ska få yrkesinriktad rehabiliteringsplanering eller yrkesplane-
ring,
- förbättra matchningen på arbetsmarknaden,
- främja samarbetet och samverkan med andra myndigheter kring arbetssökande
som har behov av service av flera instanser,
- långtidsarbetslöshet ska förebyggas och motverkas,
- öka antalet användare av e-tjänster,
- nå minst 40 000 personer som bor utanför Åland med budskap om arbetsmög-
ligheter på Åland.

Aktiviteter och service

Servicens prioritetsordning

Arbetsmarknadsservicen ska i första hand främja sysselsättningen direkt på den
öppna arbetsmarknaden eller med hjälp av kompetenshöjande utbildning, så att
möjligheten att få eller behålla arbete underlättas. AMS ska tillsammans med den
som söker arbetsmarknadsservice utreda behovet av service, så att den service
som tillhandahålls på bästa sätt tryggar tillgången på arbetskraft och främjar pla-
ceringen av den som är arbetssökande på den öppna arbetsmarknaden. AMS
erbjuder sina tjänster i form av självbetjäning och personlig service. När arbets-
marknadsservice tillhandahålls ska den sökande i första hand erbjudas möjlighet
att själv använda servicen med hjälp av självbetjäning eller information.

Att arbetssökande så fort som möjligt får ta del av den grundläggande arbets-
marknadsservicen som informatörer och förmedlare erbjuder är angeläget. Tidiga
insatser, information om lediga arbetsplatser, om de möjligheter som företagande
erbjuder och om andra arbetsmöjligheter, möjlighet att genom självbetjäning söka
efter arbete samt rådgivning som anknyter till sökande av arbete, är viktiga så att
den arbetssökande så fort som möjligt kan få ett jobb. *Tidiga insatser förebygger
bland annat långtidsarbetslöshet och är något AMS bör prioritera.*

De arbetssökandes färdigheter att söka jobb förbättras genom att anordna utbild-
ningstillfällen om exempelvis tillvägagångssätt vid jobsökning och cv-skrivning.
AMS möjlighet att erbjuda studievägledning fortsätter under året i samarbete med
Ålands gymnasium.

Strategiskt utvecklingsmål 2

AMS deltar aktivt i arbetet med att förverkliga Utvecklings- och hållbarhetsagen- den för Åland. Inom ramen för strategiskt utvecklingsmål 2: "Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället" är AMS mål att

- få alla unga arbetssökande personer som saknar en yrkesutbildning att skaffa sig en sådan
- inflyttade med inga eller bristfälliga kunskaper i svenska ska studera svenska för inflyttade
- personer med funktionsnedsättningar ska komma i arbete på den öppna arbetsmarknaden eller i annan sysselsättning.

Förbättra matchningen

I matchningen mellan arbetssökande och tillgängliga platser finns fortsättningsvis en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken och AMS. Utgångspunkten är att arbetsmarknadsservicen i första hand ska främja sysselsättningen på den öppna arbetsmarknaden eller med hjälp av kompetenshöjande utbildning så att möjlig- heten att få arbete underlättas. För många arbetslösa arbetssökande krävs om- fattande och långvariga insatser för att de ska bli anställningsbara på den öppna arbetsmarknaden. Detta gäller särskilt personer utan yrkesutbildning och nya ålänningar med bristande kunskaper i svenska.

Från och med 2016 är det möjligt för AMS att stöda den arbetssökandes frivilliga studier med arbetslöshetsförmån i syfte att bland annat främja yrkesfärdigheter och stärka den enskildes möjlighet att få ett bestående arbete. Det är även möjligt att stöda studier utanför landskapet. Från och med 2016 möjliggörs även utbild- ningsprövning som bland annat syftar till att klarlägga den enskildes lämplighet för branschen. En studerande på heltid har inte rätt till arbetslöshetsförmåner men från och med 2019 kan en arbetssökande som fyllt 25 år bedriva studier som ger yrkesfärdigheter i maximalt sex månader och likväl ha rätt till arbetslöshetsför- måner. Utnyttjandet av dessa nya sysselsättningsfrämjande åtgärder och även planerad sysselsättningsfrämjande utbildning under år 2020 torde i viss mån leda till att matchningen kan förbättras.

Trots dessa åtgärder behöver AMS ha tydligt fokus på att förbättra matchningen på arbetsmarknaden. AMS bör sträva efter att än mer försöka stöda och upp- muntra kunder att börja studera och skaffa sig de kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden idag. Den nya grundskolelagstiftningen ger vuxna som inte har betyg från grundskolan rätt till grundskoleutbildning. Den utbildningen ger många arbetssökande möjligheter att komma vidare till studier på gymnasienivå när grundskoleundervisning för vuxna startas i landskapet.

Utveckla och prioritera kontakterna till näringslivet

För att möjliggöra en god service till arbetsgivarkunder och därmed i förläng- ningen också till arbetssökande upprätthåller AMS nära kontakter med arbets- platserna. Detta uppnås bland annat genom att AMS personal gör regelbundna arbetsplatsbesök där bland annat behov av nyrekrytering och kompetensutveck- ling kan fångas upp. För att främja rekryteringen i expanderande branscher an- ordnar AMS i samarbete med arbetsgivare "Jobbchansen" och "Drop in", där ar- betssökande och arbetsgivare ges möjlighet till direkta kontakter. *Likväl behöver AMS utveckla och prioritera kontakterna till näringslivet.*

Inflyttning av efterfrågad arbetskraft behövs

Parallellt med en viss nivå av arbetslöshet kommer det fortsättningsvis att vara svårt att rekrytera kompetent arbetskraft inom vissa sektorer av arbetslivet. Detta

gäller exempelvis specialister inom olika branscher. AMS kommer fortsättningsvis att lägga resurser på rekryteringsinsatser på och utanför Åland bland annat genom aktiviteter inom ramen för Åland Living och genom aktivt deltagande i det europeiska nätverket inom arbetsförmedling och rekrytering, EURES. Det är viktigt att även ta tillvara kompetensen hos personer som redan är bosatta på Åland men som inte har hittat arbeten som motsvarar utbildningen. Även högskolepraktikverksamheten följer denna strategi och har från och med 2016 breddats till att omfatta alla studerande, oavsett om de lyfter åländskt studiestöd eller inte, som önskar få en praktikplats på Åland. Många ungdomar flyttar ut från Åland för att skaffa sig arbetslivserfarenhet samt utbildning. Därtill finns många ålänningar utanför Åland som kan ha ett intresse av att flytta hem. AMS deltar aktivt i landskapsregeringens arbete med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland när det gäller strategiskt utvecklingsmål 5: "Attraktionskraft för boende, besökare och företag".

Sysselsättningsfrämjande åtgärder

Om den reguljära arbetsmarknadsservicen inte leder till resultat kan särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder tas i bruk. Landskapets budget för år 2020 upptar totalt 1.000.000 euro för sysselsättningens främjande. Av detta är 338.000 euro reserverade för de projekt som AMS upphandlat (se nedan). Medlen används för de sysselsättningsfrämjande åtgärder som faller inom ramen för AMS verksamhetsområde. Åtgärderna kan dels vara riktade mot vissa grupper eller kategorier, exempelvis projekt eller kurser, dels individuellt inriktade stöd eller andra insatser.

Projektinriktade åtgärder

De projektinriktade åtgärderna är gruppriktade åtgärder som sysselsätter deltagarna under en längre tid. Vissa åtgärder bedrivs på en mera kontinuerlig bas för att täcka permanenta behov som finns bland AMS kunder. AMS har upphandlat två större projekt samt ett antal utbildningar för att främja sysselsättningen och stimulera arbetsmarknadsintegrering.

Vuxenprojektet "Emmaus sysselsättningsprojekt"

Projektet riktar sig huvudsakligen till långtidsarbetslösa som har svårt att komma tillbaka till arbetslivet och där behovet av social integrering är stort. Målet med projektet är att deltagarna ska till arbete eller utbildning på kortast möjliga tid. Deltagarna som tas in i projektet går först en tre månader lång arbetsplatsförlagd handled utbildning som kan förlängas med ytterligare tre månader. Upp till 15 personer kan samtidigt sysselsättas i projektet. Huvudman för projektet är Emmaus Åland r.f. Projektet har genom ett anbudsförfarande upphandlats för tiden 2017 - 2019 med en möjlighet till ett års förlängning. I början av 2019 gav AMS Emmaus besked att projektet förlängs till och med år 2020.

Ungdomsprojektet "Ung Resurs sysselsättningsprojekt"

Projektet har som övergripande målsättning att deltagarna ska få en studieplats eller ett jobb på kortast möjliga tid. I första hand vänder sig projektet till 16–24-åringar utan yrkesutbildning. Projektets deltagare ska under tiden i projektet få hjälp och stöd för att göra upp en realistisk plan för sitt inträde i arbetslivet. I de flesta fall innebär det att hitta en yrkesutbildning som är intressant och lämplig med beaktande av vars och ens personliga förutsättningar och intressen. 18 ungdomar kan samtidigt sysselsättas i projektet. En deltagare ska kunna delta i projektet i tre till sex månader. Är målet att deltagaren ska till utbildning ska

deltagaren kunna delta i projektet upp till nio månader dock längst till 31.8. Huvudman för projektet är föreningen Ung Resurs r.f. Projektet har genom ett anbudsförfarande upphandlats för tiden 2017 - 2019, med en möjlighet till ett års förlängning. I början av 2019 gav AMS Ung Resurs besked att projektet förlängs till och med år 2020.

Projektet ingår i det utbud av åtgärder som AMS kan erbjuda för att förverkliga ungdomsgarantins målsättningar – på europeisk nivå formuleras det som att ge alla ungdomar upp till 25 år ett högkvalitativt erbjudande om jobb, vidareutbildning, lärlingsutbildning eller praktik senast fyra månader efter att de har avslutat sin formella utbildning eller blivit arbetslösa. På Åland är ambitionen högre och gränsen tre månader tillämpas för när åtgärder påbörjas.

”Ungdomshuset Boost”

Många ungdomar saknar idag rätt förutsättningar för att ta sig in på arbetsmarknaden. Den marginalisering som skapas av arbetslöshet, av att inte ha utbildning eller ordnade sociala förhållanden ökar. Ett projekt startades 2017 med målsättningen att öka både samverkan och samordning som stöd för ungdomar, ”Ungdomshuset Boost”. AMS har regelbundet verksamhet i huset.

I början av 2020 behöver AMS överväga behovet av att upphandla gruppriktade åtgärder för år 2021 och framåt.

Stödiriktade åtgärder

De stödiriktade åtgärderna är individuella och ska underlätta för en enskild person att komma in på arbetsmarknaden. En arbetslös arbetssökande kan stödas med hjälp av sysselsättningsstöd om han eller hon inte har kunnat få ett arbete genom arbetsförmedling eller anvisas en utbildning som främjar personens möjlighet att finna arbete.

Sysselsättningsstöd ska särskilt inriktas på sysselsättning av personer med nedsatt arbetsförmåga, personer som varit arbetslösa arbetssökande över sex månader samt ungdomar som inte har fyllt 25 år och som har varit arbetslösa arbetssökande över tre månader.

Sysselsättningsstöd kan beviljas för anställning, arbetspraktik, läroavtalsutbildning, deltidsarbete och start av företagsverksamhet.

Övriga sysselsättningsåtgärder

AMS kan som sysselsättningsåtgärd anskaffa utbildning eller bekosta utbildningsinsatser för enskilda arbetslösa arbetssökande. Det rör sig huvudsakligen om kortare, direkt kompetensgivande utbildningar som behövs för att upprätthålla eller förbättra yrkesbehörigheten, kompetensen och anställningsbarheten, eller i vissa fall utbildning inför startande av egen verksamhet. Anställnings- eller verksamhetsmöjligheterna ska bedömas som goda efter genomförd utbildning. Åtgärden ska finnas inskriven i den plan som överenskommit med den sökande. Planen ska vara godkänd innan utbildningen i fråga inleds.

AMS kan som sysselsättningsåtgärd, enligt samma grunder som gäller för bekostande av särskilda utbildningsinsatser, bekosta validering. AMS avtalar med Ålands gymnasium eller annan lämplig instans om validering för kunder som är i behov av att få sin kompetens bedömd och värderad på ett systematiskt sätt.

Sysselsättningsfrämjande utbildning för grupper anordnas för att tillgodose arbetsmarknadens behov av utbildad arbetskraft och motverka arbetslöshet. För enskilda studerande anskaffar AMS och för grupper av studerande anskaffar landskapsregeringen sysselsättningsfrämjande utbildning av utbildningsanordnare med de anslag som anvisats för detta ändamål. AMS antar studerande till den sysselsättningsfrämjande utbildningen. AMS ska anvisa nyinflyttade (bott på Åland kortare tid än tre år) ålänningar med integrationsplan till integrationsutbildning som ordnas som sysselsättningsfrämjande utbildning. Ordandet av dessa s.k. SFI-kurser i tillräcklig omfattning är avgörande för att AMS ska lyckas förverkliga syftet med integrationslagstiftningen.

Under år 2020 satsar landskapsregeringen 700.000 euro för kurser i svenska för inflyttade personer, kvotflyktingar samt för personer med ingen eller kort skolgång. Därtill satsar landskapsregeringen 50.000 euro på särskilda utbildningsinsatser för personer utan arbetsmarknadsstöd och andra insatser.

Särskild service för personer med oklarheter om arbetsförmåga

AMS tillhandahåller arbetspsykologtjänster för arbetslösa arbetssökande där det finns oklarheter om arbetsförmågan. Samplaneringen är ett arbetssätt där vägledaren på AMS involverar arbetspsykologen i yrkesplaneringen. I samplaneringen gör vägledaren, arbetspsykologen och deltagaren en gemensam bedömning om att en arbetspsykologisk utredning är aktuell. Det kan handla om att tidigare planeringar inte har lett till placering på arbetsmarknaden eller behov av förtydligande av olika hälsohinders betydelse för sysselsättningsplanen.

Fokus läggs på att motverka marginalisering av partiellt arbetsföra och långtidsarbetslösa. Arbetet sker genom samplanering och sektorövergripande samarbete med hälso- och sjukvården, de sociala myndigheterna, Folkpensionsanstalten och stödarbetsmarknaden. Arbetspsykologen erbjuder utredningar av arbetsförmåga och yrkesplanering i mångprofessionellt samarbete med hälso- och sjukvården och den yrkesinriktade rehabiliteringen. Utredningar utgör grund för ansökningar av förmåner och finansiering av yrkesplanering hos andra myndigheter. *Arbetspsykologens tjänster är en viktig del i AMS strategi att bekämpa långtidsarbetslösheten.*

Arbetspsykologens serviceformer har utvecklats under de senaste åren så att även nya ålänningar med bristande kunskaper i svenska kan betjänas på ett likvärdigt sätt.

För att tillfredsställa de behov som finns på Åland tillhandahåller arbetspsykologen som köptjänst yrkesinriktad rehabiliteringsplanering, arbetsprövningstjänster och arbetshandledning till försäkringsbolag, företagshälsovård och personalenheter.